بەیەک گەیشتنی کەلتورەکان..

سەلاح جەلال

لێرەوە لەو پرسیارانەوە دەست پێدەکەین لەسەر کەلتور دروست دەبن؟! چۆن بتوانین لەو داخراوی و یەک دەنگییەوە بپەڕینەوە، چۆن هاوبەشی کەلتوری جیهانی بکەین؟! چۆن بیر بکەینەوە؟ چۆن لە بەیەک گەیشتنی کەلتورەکاندا گەشە بکەین؟ چۆن بتوانین خۆمان دروست بکەین؟!ئەو پردە ڕۆشنبیرییە مەعریفییە دروست بکەین لە نێوان مرۆڤەکان و کەلتورو داب و نەریتدا؟!چۆن بتوانین بەژمارە بیر بکەینەوە؟! چۆن کەلتورمان بەژمارە بکەین؟!

لەم پرسیارانەوە دەبێت هەوڵی دەرچوون بدەین لە بازنە تەقلیدییە باوەکان و عەقڵییەتی سواو، زۆر جار لە ڕۆشنبیری کوردیدا بەهەڵە قسەی لەسەر دەکرێت، بەبێ ئەوەی پێناسەیەکی زانستی بە کەلتور بکرێت. بزانین کەلتور چییە؟ هەروەها پەڕینکاری کەلتور، ئەوەی پابەندی نەتەوەیەو ئەوەی هاوبەشە بەکەلتوری جیهانییەوە، لێرەشدا دەبێت کەلتور جیا بکەینەوە، لە فەرهەنگی جیهانیدا دوو جۆر کەلتور هەیە، یەکەمیان ئەو کەلتورەیە زیهنی کەی نەتەوە دروستی دەکات، ئەمەیش پەیوەندی بەداب و نەریت و مامەڵەی شارستانی و کۆمەڵایەتی و ئابوری و سیاسی نەتەوەوە هەیە، مۆرکی تایبەتی خەسڵەتی نەتەوایەتی پێوەیە.

کەلتورەکەی تریش ئەوەیە ئەهلی مەعریفە و کەسەکانی داهێنان لەبوارەکانی ئەدەب و هونەرو زانستەکاندا بە گشتی بەرهەمی دەهێنن. ئەمەیش موڵکی هەموو کەسەکانی فیکرو داهێنانە، تیئوری مارکسیزمی مارکس تەنها بۆ ئەورووپییەک نەبوو، لەسەرتاسەری جیهاندا مارکسییەت کرایە ڕێباز و بیروباوەڕی شۆڕشگێڕانە، زۆربەی وڵاتانی ئەوروپی و ئەمریکی و ئاسیاو ئەفریقا بەو تیئورییە شۆڕشیان کردو رزگاریان بوو، یان کاتێک دیکارت گوتی: (من بیر دەکەمەوە کەواتە من هەم) ئەمەی بۆ ئەوروپییەک نەگووت بە تەنها، بەڵکو بە هەموو کەسێکی بیرکەرەوە بوو. یان ئەوەی فۆکۆ و هایدجەرو فەیلەسوفەکانی تر نوسییان هەمان شت بوون.

هەروەها لەبوارەکانی ئەدەبی و هونەری دەقەکان مۆرکی جیهانیان هەڵگرتووەو جوگرافیاکانیان بڕیوە، ئێستایش لە زەمەنێکداین جیهان بۆتە گوندێکی گەردونی و لە میمەرییەکدا کۆبۆتەوە، دەبێت بزانین چۆن ئامادەکاری و ئامادەییمان هەبێت؟ ئەوەیشی زیاتر لە هەموو بوارەکان دەبێتە زمانی جیهانی بۆ هەموو کەسێکە بەجیاوازی زمان و

بیرۆکە مۆزیک و تەشکیلییە، هیچ وەرگێڕانێکیان ناوێت. سینەماو شانۆیش تەنها بەوەرگێڕانی دایەلۆژە کورتەکانەوە بە بینەر دەگەن، بەڵام تابلۆکان هیچ وەرگێڕانێکیان ناوێت و زمانی گەردوونین.

پرۆژەی بەیەک گەیشتنی کەلتورەکان لەم پرسیارەوە دەست پێدەکات:

(چۆن بتوانین تێگەیشتنێکی هاوبەشی باشتر دروست بکەین؟!

چۆن بتوانین پردی نێوان مرۆڤ و کەلتورو داب و نەریت دروست بکەین؟!

لەم ڕوویەیشەوە هونەر بە ئامرازێکی باشتر دەزانن بۆ پشتگیری کردن لە ئاڵوگۆڕی بۆچوونە هاوبەشەکان. لە ڕێی وەرکشۆپەوە هەوڵی دایەلۆگی کەلتوری بدرێت، لە ڕێگەی شتەکان و دروست کردنی چیرۆکی مێژوویی، بە گێڕانەوەی تایبەتمەندییەکانی ژیان، بیرەوەری و یادگارییەکان.

ئەوەی خاڵی وەرچەرخان و روانینی نوێیە لەم پێشانگایەی بەیەک گەیشتنی کەلتورەکان، ئەو چیرۆکە مێژووییانەن، پیاوانی جەنگ وێنەی هونەرییان جێهێشتووە، بەمەیش شێوازی هونەری گۆڕانکاری بەسەردا هات، لەشکۆدارکردنی جەنگەوە بۆ ئیدانە کردنی، هەموو ئەو داستان و وێنە وەحشی گەرایانەی بەرامبەر بە مرۆڤ کراوان لە سەرتاسەری جیهاندا، هونەرمەندانی کوردیش راستەوخۆ خۆبەخشانە بەشداری ئەو کارەسات و جەنگ و کوشتارە بەکۆمەڵییەیان کردووە، دوژمنان بە بەزەییانە پرۆسەی ئەنفال و کیمیا باران و چاڵی بەکۆمەڵ کوژیان دروست کردووە، هەزارەها لە کەسانی بە تاوان و هاوڵاتی مەدەنی لە ژن و منداڵ و پیرو گەنج بەچەندەها شێوازی دڕندەیی لە کیمیایی و سێدارە و زیندە بەچاڵ و شێوازی تر کوژراون. ئەمەیش بە شێوازی جۆراو جۆر، هەندێک واقیعی و ئەبستراکت و سوریالی و دژایەتی و بەرەنگاری و چیرۆکەکانی جەنگ دەکەن. ئەم ئەزموونە وێرانکەرانەیش بە دیکیومێنت دەکرێن و لە مۆزەخانەو گەلەرییەکاندا دەمێننەوەو دەبنە کارتێکەری لەسەر نەوەکان هەتا روانینی خۆیان لەسەر تاوان و جینۆسایدو جەنگ هەبێت.

پرۆسەی دیکۆمێنت کردنی وێنەیی شایەتحاڵان و رزگاربووانی کورد لەجینۆسایدی کوردا لەساڵی 1988 و هەروەها کارلێکردنەکانی بینەران لە ئەڵمان و ئەرمەنی و جوولەکە و کورد. ئەم وێنەو دیمەنانە بە بیرهێنانەوەی مانەوەی ئەو تاوانانەیە لە بیرەوەری مرۆڤایەتیدا بمێننەوە.

بەم مەبەستەیشەوە هونەرمەندانی دانیشتووی ئەوروپا هاوکاری خوێندکارانی هونەری سلێمانی بکەن، هەموویان ئەزموون و بیرەوەری و داب و نەریتی خۆیان هاوبەش دەکەن ، پێکەوە ڕێگا نوێیەکانی فێرکردن و تێگەیشتن نزیک بکەنەوە. لە ڕێگەی وانەو وەرکشۆپ و

کۆنسرێت و پێشانگا و گفتوگۆوە ئەنجام بدرێت. ئەمەیش وەک دەست پێکێک بۆ هاوکاری زیاتر لە نێوانیان هونەرمەندانی نێو دەوڵەتی و دامەزراوەکان و قوتابیاندا.

وۆرکشۆپ: ئەوەی لەم وۆرکشۆپەدا جەختی لەسەر کرایەوە شێوەو ناوەرۆک بوو، شێوە بەهەموو خەسڵەتەکانیەوە شیکردنەوەی لەسەر کرا، بە رەنگ و ماددەکان و رووبەرووبوونەوەکانییەوە، لەناوو ناوەرۆک لەگەڵ بۆشاییدا، تایبەت (زەخرەفە) لە روانین و واتا جیاوازەکانەوە ل□ب□واری پەرەدان بەهونەری پەیکەرسازی یان نەخشەسازی بۆ ماددەی بینراو و زیاتر کاری میتافۆری قوتابیان.

بەپیادە کردنی رێبازی نوێ لەشێوازی بینراو بۆ دەربڕینی لەبەرجەستە کردنی لەکارە هونەرییەکەدا. هێماکان، شێوەکان، دەنگەکان، رەفتارەکان، ئەوشتانەی لەژیانی رۆژانەدا رووبەڕوویان دەبینەوە. لەر□گ□ای روانینی نو□ وە کاریان لەسەر بکرێت نەک دووبارەبوونەوەی باو. هەر تاکێک بە پشت بەستن بە کولتورو رۆشنبیری خۆی تێڕوانینی جیاوازی بۆ بکرێت.

ئەم پرۆژە گرنگە لەلایەن کۆمەڵێک پسپۆڕی جیهانییەوە پێشکەش کرا، فریشتەکانی بوون بوون لە جوانی رۆح و داهێناندا، بڕوانامەی نێو دەوڵەتیان هەیەو لەسەر ئاستی جیهان ناسراون، دەکرێت ناساندنێکی کورتیان بۆ بکەین:

یەکەم: هونەرمەند (عوسمان ئەحمەد)

بەڕێوەبەری سەنتەری کوردۆلۆژییە لەسلێمانی و دکتۆرای لە کۆلیژی هونەرەکانی چێڵسی هەیە لەزانکۆی هونەرەکانی لەندەنی بەریتانیا بۆ ساڵی(2013). دۆکۆمێنت کردنی پرۆسەی جینۆساید کردنی کورد لەساڵی(1988) لە رێگەی وێنە کێشان و تۆمارکردنی گەواهی پانزە کەس لەنێو خێزانە ئەنفالکراوەکان و توێژینەوەو لێکۆڵینەوە لەسەر کۆمەڵکوژی کورد. توانی لە رێی هونەرەکەیەوە تاوانی ئەنفال و جینۆسایدی کورد بەجیهان بناسێنێت و لەچەندین وڵاتی جیهاندا پێشانگا بکاتەوەو سێیەم کەس بێت، تابلۆکانی لە مۆزەخانەی جەنگی بەریتانی (ئیمپریاڵ ۆار موزئێوم) لەندەندا دابنرێت تایبەت بە جینۆسایدی مرۆیی.

دووەم: هونەرمەند(وریا ئاریا)

هونەرمەندێکی کوردی ئێرانی و نەمساییەو لە ڤیەننا دەژی، پەیکەرسازی لە لە زانکۆی هونەرە کارپێکراوەکانی ڤیەننا تەواو کردووە، لەکارەکانیدا مامەڵە لەگەڵ دیاردە ک□م□ایەتییەکان و پرسیارەکانی پەیوەندی دار بەو بابەتانەوە دەکات ئاکارەکانی

پەیکەرتاشی وەکو نەخشەسازی و هاوتەریبەکان و هاوشێوەکانی بەکار دەهێنێت و ڕەهەندی نوێی بۆ زیاد دەکات و تێکهەڵکێشی دەکات بە نەریت و گۆڕانکارییەکانی ژیانی.

سێیەم: (گێدرون والنبێک) دامەزرێنەرو بەڕێوەبەری هونەری هینتەرلاندە لە ڤییەنا/ نەمسا، پلاتفۆرمێکی هونەری سەربەخۆیە تایبەتە بە بایەخدان بەپرۆژەی کەلتورە فرە چەشن و پسپۆڕەکانە. هەر لەسەرەتای دامەزراندنییەوە خاتوو (هینتەرلاند) پشتگیری و بایەخێکی زۆر بەکارە هونەرییەکانی هونەرمەندە گەورەو تازەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەدات، بەتایبەتی ئەو هونەرمەندانەی لە ئێران کار دەکەن.

چوارەم (پەرستۆ فرەهەر) لەتارانی ئێران لەدایک بووەو لەساڵی 1991 وە لە ئەڵمانیا دەژی، هونەرمەندێکی نێو دەوڵەتییەو پڕۆ ڤیسەری (هونەرە لیبڕاڵەکان)ە لەگەڵ جەختکردن لەسەر فرە کەلتور لە کونسێچشۆڵ ماینز/ ئەڵمانیا.

بەم شێوەیەیش دووای دوو هەفتەی تەواو ئەم پەرۆژە گەرنگە بەسەرپەرشتی مەڵبەندی کوردۆلۆژی، زانکۆی سلێمانی، لەکارگەی کەلتووری سلێمانی- گەلەری ئێستا لە 3/10/2022 هەتا 13/10/2022 بەردەوام بوو، دوا ڕۆژ پێشانگایەکی تایبەت لەلایەن خوێندارانی بەشدار بوەوە کرایەوە و هەریەکە بە ئەزموونێکی جیاواز بەشدار بوون، کۆتایی بەو کەرنەڤاڵە ئاوێتەییە جوانە هات بەکاتی، لەبەر ئەوەی ئەم بەیەک گەیشتنی کەلتورە لەگەڵ هونەرمەندانی سلێمانی بەردەوام دەبێت لە ڕێی پەیوەندی ئەلیکترۆنییەوە.

لەپاشکۆی ئەدەب و هونەری ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ ژمارە(8778) لە20/10/2022 ڕۆژی پێنج شەممە بڵاو بۆتەوە.